

РАДИВОЈЕ БОЈОВИЋ

**ПОРТРЕТ СВЕШТЕНИКА СА ЦРВЕНИМ ПОЈАСОМ
ДИМИТРИЈА ПЕТРОВИЋА**

РАДИВОЈЕ БОЈОВИЋ
УУ: 32000 Чачак
Народни музеј

UDK 7.041.5 (497.11)

У збирци српског сликарства XIX века Народног музеја у Чачку чува се „Портрет свештеника са црвеним појасом”.¹ Слика је некада припадала ризници цркве Вазнесења Христовог. Богата галерија портрета чачанског свештенства страдала је два пута у XX веку: у Првом светском рату Аустријанци су из црквене куће однели „десет разних слика са рамовима”, а у Другом – немачка војска „20 портрета на платну”.²

Допојасни портрет приказује свештеника седих власи и дуге беле браде, одевеног у црну маптију са црвеним појасом. Урађен је у маниру традиционалног реалистичког сликарства. На полећини се налази потпис аутора: „*Дим. Петровић цршач, у Чачку 3. јуна 1873. године.*”³ Слика је димензија 62,3 x 47,5 цм.

Име аутора разрешено је потписом сликара на полећини портрета. Димитрије Петровић рођен је у Београду 18. септембра 1852. После три разреда Гимназије учио је приватно „две године цртање и једну годину

живопис” код свог професора Стеве Тодоровића. Са завршеним сликарским курсом постављен је 8. децембра 1869. за привременог учитеља цртања и лепог писања у Гимназији у Чачку. На крају прве школске године оцењен је: „Способности, владања и прилежности уопште добре.”⁴ Ученик чачанске гимназије Александар Станојевић записао је да је његов наставник „на молбу неких грађана, чак радио и њихове портрете у акварелу, кредом и бојама. Ликови му додуше нису свагда тачно одговарали оригиналу, али се свет задовољавао и оним што му је он давао. Дабоме, да је то била несавршена, занатска уметност.”⁵ У школи је радио на изради учила, географских карата и историјских композиција, а чачанска црква му је у лето 1873. поверила „оправку пет комада икона, које се на целивање износе” за суму од 300 гроша чаршијских.⁶ Посао на рестаурацији целивајућих икона текао је паралелно са настанком портрета, уколико није био део захвалности за већ завршену слику. У Српско-турским ратовима од 1876. до 1878. учествовао је, у Првом као „дивизијски цртач” и комесар „пионерске чете”, а у Другом – комесар „штабске коморе” Чачанске бригаде I класе.⁷ Његов опис борби на Јавору и Топлици садржао је 37 цртежа предела, планова, портрета и скица, који су данас углавном изгубљени.⁸ После ратова, по молби је премештен у Краљево, а 1885. прелази у пореску управу у Београд. Као порески надзорник у служби је био „врло тачан и прилежан”.⁹ Био је посланик Народне скупштине 1898/99. Одликован је Орденом Белог орла V реда и Орденом Таковског крста IV реда. Пензионисан је 1903. године. Посебно је значајан његов рад на прикупљању архивске грађе и тротомно дело „Финансије и установе обновљање Србије до 1842.” Сарађивао је у листовима: новосадској „Застави” и београдском „Трговачком гласнику”. Умро је у Београду 21. априла 1911.¹⁰

За разлику од уметника, портретисана особа била је у првом тренутку анонимна. Подстицај за историографску анализу дала је околност да је чачанска црква у време настанка слике имала само два свештеника.¹¹

Извори који говоре о градској култури Чачка врло ретко нас упознају са инвентаром отмених варошких кућа. Зна се само толико да су у конаку господара Јована Обреновића била два његова портрета, у градској ношњи и генералској униформи,¹² а у владичанском двору, сем портрета епископа Никифора Максимовића, портрети митрополита, контрафе са лубеницама и ведуте манастира.¹³

О времену коме припада слика Димитрија Петровића, говори један наративни извор. Француски коњички генерал Емануел д’Ормесон

(1844–1922) за време боравка у Чачку 3. новембра 1877. сreo се са војним лекаром Чехом и био гост у кући његовог таста, варошког свештеника. Описујући пријем, у свом извештају он прича да је у салону на зидовима видео портрете.¹⁴ Овај усамљени податак помогао је да се идентификује личност са слике. Претпоставка да се ради о свештенику Сретену Поповићу, тасту санитетског капетана др Јарослава Кужеља из ове приче, тражила је да се подаци из његове и биографије сликара доведу у међусобну везу и тако загонетка реши.

Свештеник Сретен Поповић рођен је у селу Прислоници 1831. године. Основну школу завршио је у Чачку. Школовање је наставио у крагујевачкој гимназији, а затим се уписао на Богословију у Београду. Од 1854. био је свештеник, прислонички, па чачански, а од 1864. и почасни члан Конзисторије епархије ужичке у Чачку.¹⁵ Учествовао је у раду Велике народне скупштине 1868. За учитеља веронауке у Гимназији у Чачку постављен је 7. септембра 1869. на предлог владике Јоаникија Нешковића. Био је „способности, владања и прилежности у школском послу врло добре”¹⁶ На наставничко и место у духовном суду, „ову по себи неблагодарну, а по жене много штетну службу почасног чланства” поднео је оставку 1877.¹⁷ Умро је у Чачку 4. новембра 1879.¹⁸

Учитељ цртања Димитрије Петровић постављен је за наставника чачанске гимназије 1869. године, неколико месеци после Сретена Поповића и становао је код њега.¹⁹ Један од најмлађих ученика Стеве Тодоровића, припадник прве генерације ратних сликара, урадио је портрет свога колеге и још неке „патриотске портрете”. Једна стара фотографија свештеника Сретена Поповића²⁰ из ризнице цркве у Чачку поткрепила је наш закључак.

ПРИЛОЗИ

1

Оцена Димитрија Петровића, учитеља цртања Чачанске гимназије, за школску 1869/70. годину, Чачак 4. јул 1870.

Кондуит-листа персонала Чачанске гимназијске | Реалке за школску 1869/70. годину

[...]

Број: 3.

Име и презиме: Димитрије М. Петровић.

Звање: Привремени учитељ цртања и краснописа.

Одакле је родом: Из Београда.

Где је и какве науке слушао: Четири основна разред[а] у Београд[у], два разреда Гимназије и један разред | Реалке, приватно учио две године цртање и једну годину живопис. Имам сведочење.

Шта предаје: Геометријско цртање и краснорис.

Какве је способности: Способности, владања и прилежности уопште добре је.

К№ 78
22. јунија 1870. год.
у Чачку

Професор
Милан М. Максимовић

(АС, МПС, 1870, II, 206 1/2)

2

Признаница Димитрија Петровића, цртача, на 300 гроша чаршијских за рестаурацију целивајућих икона чачанске цркве, Чачак 12. јул 1873.

Квита

На триста гроша чаршијски[x], коју сам суму новца примио од татора цркве чачанске Илије К. Илића и Јеврема Теодосијевића, за оправку пет комада икона, које се на целивање износи.

Т[о] је[ст] 300 гр[оша] чарш[ијских].

30. јуна 1873. год.
у Чачку

Примио горњу суму
Димитрије Петровић
цртач

Монета: 4 дуката цесар[ска] и 15 цванц[ика] руски[x].

Одостоверно намесник чачански
Василије Вуковић

(АИЧ, грађа, 1873.)

НАПОМЕНЕ

1. Народни музеј, Чачак, Р. бр. 1105/1975.
2. Р. Бојовић, Архивска грађа, „Богородичина црква на Морави”. Чачак, 1992, стр. 62, 63.
3. Натпис је открила инг. Милица Дрињаковић, конзерватор Народног музеја у Чачку, приликом чишћења слике. Портрет је конзервиран у атељеу Народног музеја у Београду.
4. АС, МПС, II, 206 1/2, 1870. Кондуитлиста персонала Чачанске гимназијске реалке за школску 1869/70. годину, Чачак, 22. јун 1870. године; Д. Поповић, „Историја чачанске Гимназије 1837–1937”, „Споменица чачанске реалне Гимназије 1837–1937”. Чачак, 1938, стр. 90, 109, 238; А. Стојковић – Б. Ковачевић, „Чачанска гимназија 1837 – 1987”, Чачак, 1987, стр. 50.
5. А. Станојевић, „Настава и наставници пре шездесет година, Успомене из Чачанске и Крагујевачке гимназије”, Београд, 1933, стр. 9.
6. Р. Бојовић, н. д. стр. 60.
7. У. Џошић, „Мита Петровић, живог и рад”, у: Д. Петровић, „Догађаји са Јавора 1876., Ратне белешке са Јавора и Гошлице 1876, 1877. и 1878”, св. 1, Чачак, 1996, стр. 250, 251; Д. Тодоровић, Предговор, у: Д. Петровић, „Борбе у Гошлица 1877-1878, Ратне белешке са Јавора и Гошлице 1876, 1877. и 1878”, св. 2, Београд, 1979, стр. 7.

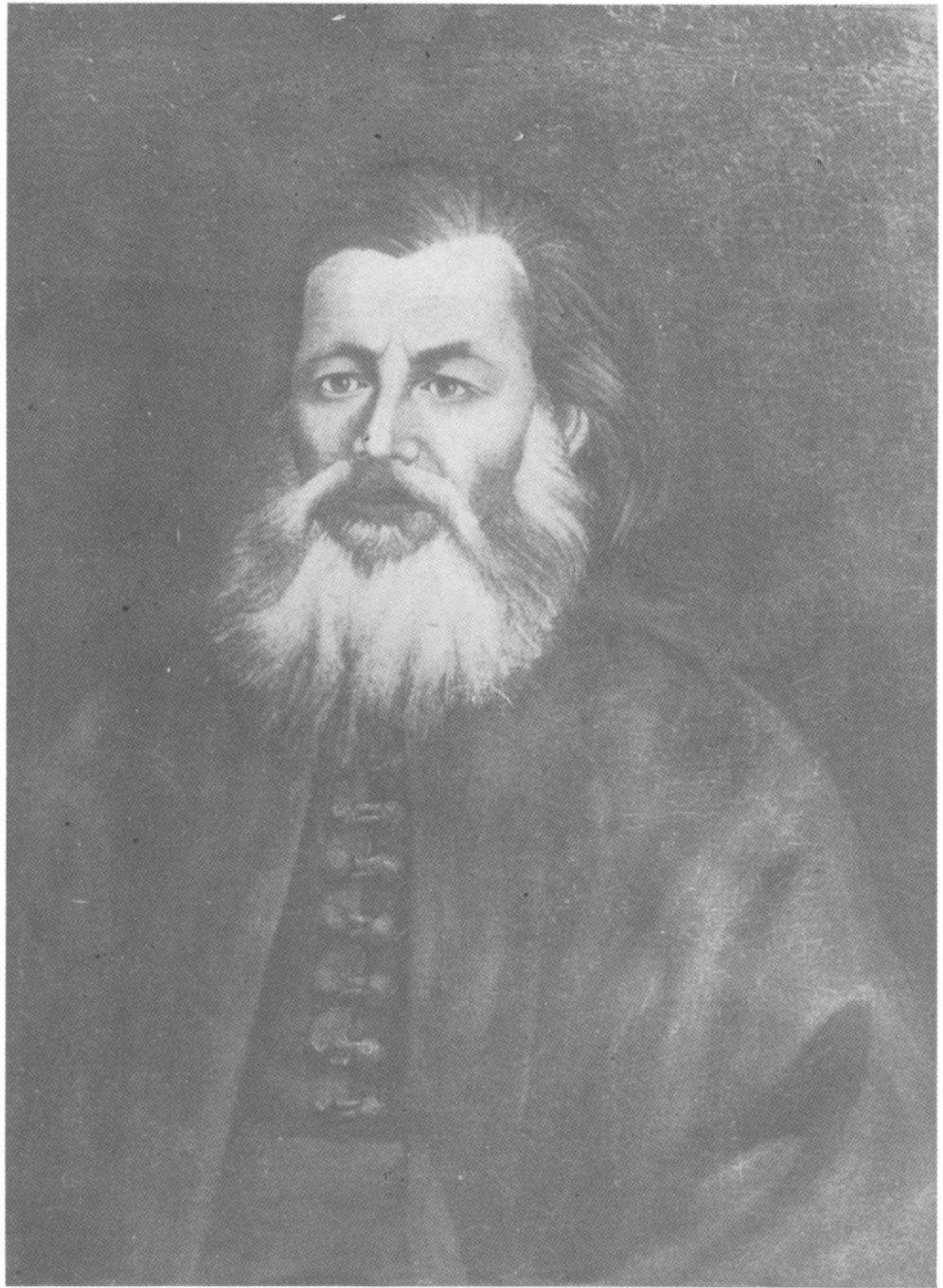
8. Д. Тодоровић. Предговор, стр. 7. У хартијама Димитрија Петровића недавно су пронађена два цртежа: „Предео, северозападни Мучањ” (1876) и „Куршумлија” (1877).
9. АС, МФ, Пр. бр. 269. Кондуитлисте пореских надзорника и практиканата за 1885. годину.
10. У. Цонић, „Мита Петровић, живот и рад”, стр. 223–243.
11. Календар са шематизмом Књажества Србије за годину 1874, Београд с. а., стр. 96.
12. Р. Станић, „Прилог проучавању сликарске делатности Уроша Кнежевића у Чачку”, Зборник радова Народног музеја, књ. III, Чачак, 1972, стр. 16; Н. Кусовац, „Српско сликарство XVIII и XIX века”. Београд, 1987, стр. 80.
13. АС, МБ, 853, 1856. Комисијски попис заоставштине епископа Никифора Максимовића.
14. Драга Вуксановић-Ашић, „Са капетаном д’Ормесоном 1877. 22 дана у двоколицама кроз Србију”, Београд, 1980, стр. 41.
15. Календар са шематизмом Књажества Србије за 1855. годину, Београд с. а., стр. 49; Календар са шематизмом Србскога књажества за годину 1865, Београд с. а., стр. 32.
16. АС, МПС, II, 206 1/2, 1870.
17. АС, МПС, III, 78, 1878. Писмо свештеника Сретен Поповића Конзисторији ужичкој, Чачак, 18. април 1878.
18. ИАЧ, Протокол умрлих Цркве Вознесења Христовог у Чачку, књ. VI, 1878-1880, I, 40.
19. У. Цонић, н. д., стр. 239.
20. А. Станојевић, н. д., стр. 9, забележио је да Чачак у то време није имао фотографски атеље, па је један путујући фотограф из Крагујевца „врло елементарним начином радио фотографске снимке имућнијим грађанима”.

PORTRAIT D'UN PRÊTRE À CEINTURE ROUGE PEINT PAR
DIMITRI PÉTROVITCH

„Le portrait d'un prêtre à ceinture rouge” est la seule huile du professeur de dessin, Dimitri Petrovitch/Belgrade, 1852 – Belgrade, 1911/. Il la fit à l'époque où il travailla comme professeur au lycée de Tchatchak. L'inscription figurant à l'envers de la toile identifiait le peintre /Dimitrije Petrović, dessinateur, à Tchatchak, le 3 juin 1873/, alors que le personnage représenté sur le portrait resta anonyme au premier moment. Il fut identifié grâce à la description des tableaux qu'Emmanuel d'Ormeson, auteur d'un récit de voyage, avait vus dans la maison de Sréten Popovitch, prêtre de la ville des Tchatchak /Prislonitzca, 1931 – Tchatchak, 1879/. Le portrait appartenait autrefois au trésor de l'église de Tchatchak.

Radivoje Bojović

Димитрије Петровић, Портрет свештеника са црвеним појасом, 1873.

Свештеник Сретен Поповић